

Студент 4 курсу
факультету обліку та аудиту ХНЕУ ім. С. Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЛІКВІДНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Проаналізовано підходи вітчизняних та закордонних вчених до визначення понять "ліквідність" та "платоспроможність". З'ясовано фактори впливу на ліквідність бюджетної установи. Встановлено взаємозв'язок між поняттями "ліквідність підприємства", "ліквідність балансу" та "платоспроможність". Запропоновано алгоритм проведення аналізу фінансово-господарської діяльності бюджетної організації.

Аннотация. Проанализированы подходы отечественных и зарубежных ученых к определению понятий "ликвидность" и "платежеспособность". Выявлены факторы влияния на ликвидность бюджетного учреждения. Установлена взаимосвязь между понятиями "ликвидность предприятия", "ликвидность баланса" и "платежеспособность". Предложен алгоритм проведения анализа финансово-хозяйственной деятельности бюджетной организации.

Annotation. The approaches of domestic and foreign scientists on the definition of "liquidity" and "solvency". Factors of influence on the liquidity budget entity. The relation between the concepts of "liquidity of the company", "balance sheet liquidity" and "solvency". An algorithm for the analysis of financial and economic activities of a budget organization.

Ключові слова: підприємство, ліквідність, платоспроможність, фактори впливу на ліквідність, фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Вона обумовлена як стабільністю економічного середовища, в рамках якого діє підприємство, так і результатами його функціонування, його активного та ефективного реагування на зміни внутрішніх та зовнішніх факторів. Оцінка фінансової стійкості дозволяє з'ясувати, наскільки правильно підприємство управляло фінансовими ресурсами протягом періоду, що передував цій даті.

Проблемам фінансового аналізу з різних точок зору у своїх працях приділяли увагу такі українські фахівці, як: Горбатенко А. А., Ефимова О. В., Ковалев В. В., Костирко Р. А., Крейніна М. Н., Ольховський А. М., Старостенко Г. Г., Шеремет О. О. та ін. [1 – 8].

Однак питання фінансового аналізу діяльності бюджетної організації на сьогоднішній час не одержали достатнього висвітлення.

Метою статті є критичний аналіз та розвиток підходів вітчизняних та закордонних вчених щодо визначення понять "ліквідність" та "платоспроможність", їх дослідження в бюджетній установі.

Фінансовий стан бюджетної організації – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин бюджетної організації, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають надходження, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів спеціального і загального фондів.

Основними завданнями аналізу фінансового стану бюджетної організації є: дослідження фінансової стійкості підприємства; дослідження ефективності використання майна (капіталу), забезпечення організації власними оборотними коштами, об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності організації, оцінювання становища суб'єкта господарювання на ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності; визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Для аналізу діяльності бюджетної організації необхідно використовувати спеціальну методику, засновану на класичному аналізі фінансово-господарської діяльності з використанням моментів, що враховують особливості українських бюджетних організацій.

Аналіз робіт [1 – 4; 6 – 8] дозволив встановити, що на сьогодні найбільш часто у фінансово-економічній літературі зустрічаються такі поняття як ліквідність активу, ліквідність балансу та ліквідність підприємства.

Під ліквідністю активу розуміється його здатність до трансформації у грошові засоби. Ступінь ліквідності активу визначається проміжком часу, необхідним для його перетворення у грошову форму. Чим менше потрібно часу для інкасації певного активу, тим вища його ліквідність [9].

Ліквідність балансу – це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у готівку відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань. Якісна відмінність цього поняття від ліквідності активів у тому, що ліквідність балансу відбиває міру погодженості обсягів і ліквідності активів із розмірами і термінами погашення зобов'язань, тоді як ліквідність активів визначається безвідносно до пасиву балансу [10].

Щодо визначення поняття "ліквідність підприємства" – так, Ефимова О. В. [2] та Старостенко Г. Г. [7] вважають, що ліквідність підприємства – це важливий показник фінансового стану. Досить загальне визначення ліквідності підприємства, яке потребує узагальнення.

Ковальов В. В. [3] стверджує, що ліквідність підприємства – це наявність у підприємства обігових коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань, що передбачені контрактами. При цьому, вчений наголошує, що основною ознакою ліквідності є формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами.

Даний підхід не вказує, що ліквідність підприємства, це не просто наявність оборотних коштів, а саме здатність перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів.

Прикіна Л. В. [10] підкреслює, що ліквідність підприємства – це здатність організації швидко виконувати свої фінансові зобов'язання, а при необхідності і швидко реалізовувати свої засоби. На погляд автора статті, вчений змішує та отожднює поняття ліквідності та платоспроможності.

У своїй роботі Шемчук С. В. та Вдовиченко В. О. [6] зазначають, що ліквідність підприємства є ознакою його фінансової стійкості. Ліквідність та фінансова стійкість – це різні поняття і, відповідно, різні індикатори фінансового стану суб'єкта господарювання.

Шеремет О. О. [8] розуміє під ліквідністю підприємства його здатність розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші. Вчений розглядає ліквідність з двох позицій: 1) як час, необхідний для продажу активу; 2) як суму, одержану від продажу активу.

Фінансова стійкість підприємства визнається найголовнішою характеристикою фінансового стану і фінансової рівноваги будь-якої економічної системи. Вважається, що такий показник віддзеркалює результати функціонування економічного суб'єкта та є базовим орієнтиром у формуванні фінансової стратегії. Проте "визначення ефективності прийняття управлінських рішень пов'язане з певними труднощами, серед яких і відсутність чітких критеріїв та методів для визначення кількісних показників" [4, с. 126].

Сьогодні багато моделей і систем оцінювання ринкової позиції підприємства ґрунтуються на показниках чистого грошового потоку. Дотримуючись позиції про характеристику фінансової стійкості показником позитивного чистого грошового потоку, ставить концептуальні засади такого оцінювання у порівняння доходів над витратами і раціональне та ефективне розпорядження грошовими коштами. Такі засади встановлення фінансової стійкості недостатньо враховують рівновагу активів і капіталів підприємства для забезпечення умов свого функціонування у майбутньому [9, с. 120].

Відповідно до вироблених засад оцінювання фінансової стійкості підприємства, аналітичні процедури здійснюють на основі системи коефіцієнтів, які різнобічно характеризують структуру капіталу та його розміщення. Серед численних факторів, які формують характеристику фінансово-майнової позиції підприємства на ринках капіталів, інвестицій і товарів, провідними є показники його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості загалом. Переважна більшість показників є коефіцієнтами співвідношення, що характеризують маневреність оборотних засобів, поточну, швидку й абсолютну ліквідність, покриття запасів, фінансову автономію, а також процентні відношення оборотних коштів в активах, питому вагу запасів в оборотних активах, власні обігові кошти у загальній величині оборотного капіталу, власні обігові кошти у покритті запасів. З наведеної узагальненої і концентрованої характеристики показників ліквідності видно, що вони, по суті, різнобічно вимірюють рівень платоспроможності. А тому "виняткового значення набуває надійність підприємства як партнера в ринкових відносинах, обґрунтування методики визначення його фінансової стійкості, основних критеріїв та показників і встановлення місця цієї оцінки в системі фінансового менеджменту" [5, с. 211].

Показники й індикатори фінансової стійкості, характеризуючи результат поточного, інвестиційного та фінансового розвитку підприємства, є важливим інформаційним полем для інвесторів та кредиторів щодо здатності виконувати свої зобов'язання. Формування фінансової рівноваги і підтримання належної платоспроможності у сучасних ринкових умовах демонструє спроможність підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і передумови нарощувати свій економічний потенціал. Багатогранність категорії "фінансова стійкість" підприємства зумовлює й використання різних методик її встановлення: "Для оцінки діяльності підприємства та прогнозування його розвитку використані методи трендового та кореляційно-регресійного аналізу, які виявляють загальну тенденцію змін, вплив незалежних змінних величин на залежну змінну та ступінь впливу факторних чинників на результатну змінну" [6, с. 239, 240, 241].

В узагальненому вигляді поняття фінансової стійкості розглядається у паритеті з платоспроможністю підприємства і дотриманням умов фінансової рівноваги між власними і залученими джерелами фінансування діяльності. Безперечно, що фінансовий і економічний стан, за якого підприємство підтримує свою платоспроможність, можна вважати фінансово рівноважним і стійким. Попри те, слід зазначити, що, розраховуючи у такий спосіб фінансову стійкість, до уваги беруть арифметичне перевищення ліквідних активів над короткостроковими зобов'язаннями, оскільки у розрахунок зазвичай включають заздалегідь визначену групу активів. Сьогодні в умовах динамічних змін ринкової економіки фінансово стійкою можна вважати таку економічну одиницю, яка не просто підтримує мінімальний рівень платоспроможності, а й формує потенціал майбутнього розвитку, тобто набуває інвестиційної привабливості.

Важливим практичним питанням оцінки фінансового стану в умовах дії ринкової економіки є дослідження можливості погашення саме поточних зобов'язань, а не всіх боргів, у тому числі і довгострокових. Тому автори цієї роботи приєднуються до думок тих вчених, які в цій частині визначення наголошують саме на поточних зобов'язаннях.

Дискусійним є питання про терміни погашення поточних зобов'язань, бо вони можуть бути прострочені та не прострочені, а саме: ті, які настають негайно, та ті, які будуть виникати відповідно до чинного законодавства, укладених договорів, контрактів та ін. На погляд автора, треба вказувати всі поточні борги оскільки можуть існувати і прострочені, які потрібно обов'язково враховувати при розрахунку різних показників ліквідності і проведенні фінансового аналізу.

У процесі систематизації існуючих пропозицій щодо ліквідності підприємства було виявлено, що більшість вчених до факторів, що впливають на ліквідність підприємства, відносять: якісну структуру активів за швидкістю їх трансформації в грошові кошти; структуру джерел коштів за терміном їх погашення; розмір кінцевого фінансового результату підприємства; швидкість обертання оборотного капіталу; забезпеченість підприємства оборотним капіталом та окремими їх елементами тощо.

На основі узагальнення робіт [1; 5; 9] в таблиці подано фактори, які впливають на ліквідність підприємства.

Фактори впливу на ліквідність підприємства

Фактори, що впливають на збільшення ліквідності	Фактори, що впливають на зменшення ліквідності
одержання довгострокового кредиту	погашення довгострокових позик
інвестування капіталу	грошові виплати
прибутки	збитки
амортизаційні відрахування	податки на дохід від дооцінки активів
скорочення дебіторської заборгованості	інвестиції в основні засоби
скорочення запасів	збільшення дебіторської заборгованості
повернення наданих позик	погашення короткострокових кредитів
продаж необоротних активів	використання резервних фондів

Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства необхідно провести аналіз ліквідності балансу. Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, термін перетворення яких у гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу варто зіставити результати за кожною групою активів і пасивів.

Усі активи підприємства залежно від ступеня ліквідності, тобто швидкості перетворення в кошти, можна умовно поділити на такі групи:

Найбільш ліквідні активи (A1) – суми по всіх статтях коштів, що можуть бути використані для виконання поточних розрахунків негайно. У цю групу включають також короткострокові фінансові вкладення (цінні папери).

Швидкореалізовані активи (A2) – активи, для обертання яких у наявні кошти потрібен певний час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість та інші оборотні активи.

Повільнореалізовані активи (A3) – найменш ліквідні активи. Це запаси, дебіторська заборгованість, податок на додану вартість тощо.

Важкореалізовані активи (A4) – активи, що призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. У цю групу можна включити статті I розділу активу балансу "Необоротні активи".

Перші три групи активів протягом усього господарського періоду можуть постійно змінюватися і відносяться до поточних активів підприємства. Поточні активи більш ліквідні, ніж усі інші активи підприємства.

Пасиви балансу за мірою зростання строків погашення зобов'язань групуються наступним чином:

Найбільш термінові зобов'язання (П1) – кредиторська заборгованість, розрахунки по дивідендах, інші короткострокові зобов'язання, а також позики не погашені в термін (за даними додатків до бухгалтерського балансу).

Короткострокові пасиви (П2) – короткострокові кредити банків та інші позики, які підлягають погашенню на протязі 12 місяців після звітної дати.

Довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити та інші довгострокові пасиви – статті III розділу пасиву балансу "Довгострокові зобов'язання".

Постійні пасиви (П4) – статті I розділу балансу "Власний капітал".

Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перевищують його короткострокові зобов'язання. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: $A1 > P1$, $A2 > P2$, $A3 > P3$, $A4 < P4$.

Діагностику фінансової стійкості та ліквідності підприємства доцільно провести на основі попереднього агрегування статей активу і пасиву балансу за відповідними групами. Агрегування активу балансу пропонується здійснити за наступними групами: високоліквідні ресурси, швидколіквідні ресурси, повільноліквідні, важколіквідні ресурси, а пасиву – постійні пасиви, довгострокові, короткострокові і термінові пасиви.

Отже, вирішено важливе науково-практичне завдання щодо критичного аналізу та розвитку сучасних підходів до визначення поняття "ліквідність" та "платоспроможність". Основні висновки та рекомендації полягають у такому:

1. Встановлено, що ліквідність підприємства – це здатність та швидкість перетворення оборотних активів у грошові кошти з метою погашення поточних зобов'язань як у міру надходження термінів їх сплати, так і прострочених боргів.

2. З'ясовано, що платоспроможність – це здатність підприємства наявними в нього ресурсами своєчасно та в повному обсязі розрахуватися по своїм борговим зобов'язанням.

Як видно, аналіз фінансового стану бюджетної організації можливо проводити, використовуючи традиційний аналіз, ураховуючи особливості бюджетних організацій.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Горбатенко А. А. Оцінка платоспроможності підприємства в кризових умовах / А. А. Горбатенко // Вісник Української академії Банківської Справи. – 2009. – № 1 (26). – С. 31–40. 2. Ефимова О. В. Финансовый анализ / О. В. Ефимова. – М. : Изд. "Бухгалтерский учет", 2002. – 528 с. 3. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 560 с. 4. Костырко Р. А. Финансовый анализ : [учебное пособие] / Р. А. Костырко. – Х. : Фактор, 2007. – 784 с. 5. Крейнина М. Н. Финансовый менеджмент : учебное пособие / М. Н. Крейнина. – М. : Дело и Сервис, 1998. – 304 с. 6. Ольховський А. М. Ліквідність і платоспроможність підприємства: концептуальний підхід / А. М. Ольховський, С. В. Шемчук, В. О. Вдовиченко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 118–123. 7. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз : [навч. посібн.] / Г. Г. Старостенко. – К. : ЦНЛ, 2006. – 224 с. 8. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : [навч. посібн.] / О. О. Шеремет. – К. : Міленіум, 2003. – 160 с. 9. Котляр М. Аналіз ліквідності як важливий етап оцінки фінансової стійкості підприємства / М. Котляр // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 4. – С. 124. 10. Прыкина Л. В. Экономический анализ предприятия : [учебник] / Л. В. Прыкина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 360 с. 11. Бригхэм Е.Ф. Финансовый менеджмент : [учебник] / Е. Ф. Бригхэм, М. С. Эрхардт. – СПб.: Питер, 2009. – 960 с. 12. Вахович Дж. М. Основы финансового менеджмента : [учебник] / Джеймс К. Ван Хорн, Джон М. Вахович. – Вильямс, 2008. – 1225 с.

